

مردم سلامت خود را چگونه ارزیابی می‌کنند: مطالعه سلامت از دیدگاه مردم ایران

مریم سادات وحدانی‌نیا:* مربی پژوهش، گروه پزشکی اجتماعی، مرکز تحقیقات بهداشت مادر و کودک، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی
مهدی عبادی: مربی پژوهش، گروه پزشکی اجتماعی، مرکز تحقیقات بهداشت مادر و کودک، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی
سید علی آذین: استادیار پژوهش، گروه بهداشت خانواده، مرکز تحقیقات بهداشت مادر و کودک، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی
افسون آیین پرست: استادیار پژوهش، گروه مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، مرکز تحقیقات بهداشت مادر و کودک، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی
سپیده امیدواری: استادیار پژوهش، گروه سلامت روان، مرکز تحقیقات بهداشت مادر و کودک، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی
کتایون جهانگیری: استادیار پژوهش، گروه بهداشت خانواده، مرکز تحقیقات بهداشت مادر و کودک، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی
ژیلا صدیقی: دانشیار پژوهش، گروه بهداشت خانواده، مرکز تحقیقات بهداشت مادر و کودک، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی
فرانک فرزدي: دانشیار پژوهش، گروه مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، مرکز تحقیقات بهداشت مادر و کودک، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی
فرزانه مفتون: دانشیار پژوهش، گروه مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، مرکز تحقیقات بهداشت مادر و کودک، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی
علی منتظری: استاد پژوهش، گروه سلامت روان، مرکز تحقیقات بهداشت مادر و کودک، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی

فصلنامه پایش

سال دهم شماره سوم تابستان ۱۳۹۰ صص ۳۶۳-۳۵۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۹/۴/۲۹

انشر الکترونیک پیش از انتشار- ۲۹ تیر ۱۳۸۹]

چکیده

ارزیابی سلامت توسط فرد یا سلامت خودگزارشی (Self-rated health) به عنوان یک شاخص شناخته شده بین‌المللی در تحقیقات سلامت همگانی و اپیدمیولوژی دارای کاربردی گسترده است. این مطالعه مقطعی بر آن بوده است تا به بررسی سلامت گزارش شده توسط افراد در ایران بپردازد.

با طراحی مطالعه‌ای مقطعی افراد در سنین ۶۵-۱۸ سال بعنوان جمعیت هدف مورد مطالعه قرار گرفتند. نمونه‌گیری به روش طبقه‌بندی شده خوشه‌ای به تفکیک استان‌های کشور انجام شد. سطح سلامت با استفاده از یک سؤال «در حال حاضر سلامت خود را چگونه ارزیابی می‌کنید؟» اندازه‌گیری شد. سایر متغیرهای مورد نیاز نیز با استفاده از ابزار طراحی شده جمع‌آوری شد. در مجموع، ۲۷۸۸۳ نفر مورد مطالعه قرار گرفته و میانگین سنی جمعیت ۳۲/۷ سال (انحراف معیار) بود. بیشتر افراد وضعیت سلامت خود را «بسیار خوب» (۱۷/۵ درصد) و «خوب» (۵۴ درصد) ارزیابی نموده و وضعیت سلامت در سطح «بسیار بد» ۰/۸ درصد گزارش شد. نتایج تحلیل رگرسیون لجستیک نشان داد عوامل اقتصادی - اجتماعی از قبیل وضعیت اشتغال، سطح درآمد و شهر محل سکونت تأثیر بسزایی بر سطح سلامت افراد دارد.

نتایج این مطالعه جمعیتی نشان داد بیشتر مردم ایران (۷۱/۵ درصد) سلامت خود را به صورت «بسیار خوب یا خوب» ارزیابی می‌نمایند. انجام مطالعات دوره‌ای بررسی سطح سلامت جمعیت با در نظر داشتن عوامل تأثیرگذار بر سلامت بویژه از منظر تعیین‌کننده‌های اقتصادی - اجتماعی توصیه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: سلامت، وضعیت سلامتی، ادراک سلامت، مطالعه جمعیتی، ایران

* نویسنده پاسخگو: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، خیابان فلسطین جنوبی، خیابان شهید وحید نظری، پلاک ۲۳، مرکز تحقیقات بهداشت مادر و کودک، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی

تلفن: ۶۶۴۸۰۸۰۴

نمبر: ۶۶۴۸۰۸۰۵

E-mail: vahdaninia@accr.ac.ir

مقدمه

ارزیابی سلامت توسط فرد یا سلامت خود گزارشی (Self-rated health) یک شاخص شناخته شده بین‌المللی است که برای سنجش وضعیت سلامت افراد در تحقیقات سلامت همگانی و اپیدمیولوژی دارای کاربرد گسترده‌ای است. در واقع ارزیابی سطح سلامت با پاسخ به یک سؤال منفرد توسط «سازمان سلامت جهان» (World Health Organization) و نیز سازمان Euro-REVES (با انجام پروژه‌های توسط اتحادیه اروپا به منظور هماهنگ‌سازی مفهوم سلامت) به عنوان یکی از بهترین شاخص‌های اندازه‌گیری سلامت در سطح فردی و جمعیتی در نظر گرفته شده است [۱، ۲]. این دو سازمان، ارتباط بین «ارزیابی سلامت کلی توسط فرد» و پیامدهای سلامتی را در سطح وسیعی بررسی نموده و این سنجش را برای برآورد خطمشی داده‌های مرتبط با سلامت همگانی نظیر «امید به زندگی و مرگ» توصیه نموده‌اند [۳].

نتایج مطالعات بیانگر آن است که «ارزیابی سلامت کلی توسط فرد» به ویژه به صورت دوره‌ای دارای ارتباط قوی با سایر سنجش‌های موضوعی و عینی بهزیستی، پیامدهای سلامتی و مرگ است. به بیان دیگر سنجش‌های حاصل از ارزیابی سلامت افراد توسط خودشان، پیشگویی‌کننده پیامدها و مخاطرات سلامتی در طول زندگی آنها است [۴-۸]. رایج‌ترین معیار «ارزیابی سلامت توسط فرد» که مورد اجماع جهانی است، به صورت زیر به کار برده می‌شود: «به طور کلی شما در حال حاضر سلامت خود را چگونه ارزیابی می‌کنید؟» [۲]. البته اغلب یک نقطه مرجع مقایسه نیز به منظور تحکیم ارزیابی به کار برده می‌شود، نظیر مقایسه سلامت فعلی با سلامت پیشین فرد در یک دوره زمانی یا مقایسه با هم‌تایان سنی. در حال حاضر تحقیقات ملی مرتبط با بررسی وضعیت سلامت جمعیت‌ها در بسیاری از کشورها دارای جایگاه شناخته شده‌ای بوده و داده‌های حاصل از این تحقیقات، اطلاعات جامع و مفیدی را در خصوص سلامت افراد و سایر مسایل عمده بهداشتی در جامعه فراهم می‌آورند. به ویژه انجام دوره‌ای این مطالعات در مقاطع زمانی مختلف، بررسی و مطالعه تغییرات سلامتی و نیز روند رفتارهای بهداشتی را در جوامع امکان‌پذیر می‌سازد [۹-۱۱]. همچنین اطلاعات حاصل از این بررسی‌ها با ارایه تصویری از مسایل عمده بهداشتی، به قانون‌گزاران و سیاست‌گزاران حوزه سلامت در اتخاذ تصمیم‌گیری‌ها کمک شایانی می‌نماید. مطالعه‌ای در کشور استرالیا در سال ۲۰۰۴-۵ در شهروندان ساکن ایالت‌های سراسر این

کشور انجام شد. این مطالعه، ارزیابی مردم از وضعیت سلامت خود و جنبه‌های مرتبط با آن شامل سبک زندگی و سایر عوامل خطر، استفاده از خدمات بهداشتی و اقدامات مرتبط با سلامت را مورد بررسی قرار داد [۱۲]. نتایج این تحقیق در مقایسه با تحقیق مشابه سال‌های پیشین (۲۰۰۱) امکان پایش تغییرات سلامتی را در سطح جمعیت فراهم آورد. به طور مثال، در سال ۲۰۰۴-۵ اکثر استرالیایی‌ها (۵۶ درصد) وضعیت سلامت خود را در سطح «بسیار خوب یا عالی» ارزیابی نمودند که در مقایسه با میزان ۵۲ درصد در سال ۲۰۰۱ نشان‌دهنده وضعیت مناسب‌تری است. تحقیق ملی سلامت در اسپانیا (۲۰۰۲) نیز تصویری از وضعیت سلامت مردم این کشور را در یک برهه زمانی خاص فراهم نموده و الگویی را در تغییر مجموعه داده‌های مرتبط با سلامت در طول زمان جهت پایش تغییرات سلامت جمعیت فراهم آورد [۱۳]. با در نظر داشتن اهمیت تحقیقات ملی سلامت، این پژوهش بر آن بوده است تا به بررسی «ارزیابی مردم ایران از سلامت کلی خود» پرداخته و بستری را جهت تدوین ادبیات پژوهشی بومی و مورد نیاز در ارتباط با موضوع سلامت در کشور فراهم آورد.

مواد و روش کار

مطالعه به صورت مقطعی در سال ۱۳۸۸ انجام شده و افراد در سنین ۱۸-۶۵ سال به عنوان جمعیت هدف مطالعه تعریف شد. جمعیت تحت مطالعه به صورت نمونه‌گیری چند مرحله‌ای وارد مطالعه شدند. نمونه‌گیری مرحله اول به صورت طبقه‌ای بوده و در این مرحله کل جمعیت کشور ایران به تفکیک استان‌ها طبقه‌بندی شدند. نمونه‌گیری مرحله دوم نیز به صورت خوشه‌ای انجام شده است. حجم نمونه با احتساب $\alpha=0.05$, $Z_{1-\alpha/2}=1.96$, $P=0.50$ و $d=0.05$ مساوی ۳۸۵ نفر محاسبه شد که جهت جلوگیری از ریزش‌های احتمالی معادل ۴۰۰ نفر تعیین شد. حجم نمونه کلی با احتساب مقدار فوق و $\text{Design effect} = 2$ و ۳۰ استان مساوی ۲۴۰۰۰ در کل کشور برآورد شد. با در نظر داشتن احتمال ریزش نمونه‌ها، تعداد جمعیت بیشتری از افراد کشور به مطالعه وارد شدند. جزئیات بیشتر پیرامون طراحی و روش شناسی این مطالعه در مقاله دیگری گزارش شده است [۱۴]. جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه‌ای مشتمل بر ۲۰ سؤال به علاوه مشخصات جمعیتی و اقتصادی - اجتماعی صورت گرفت. روایی محتوایی ابزار با استفاده از بررسی متون و نیز نظرات متخصصان بررسی شده و مورد تأیید قرار

درصد) گزارش کرده و وضعیت طبیعی نمایه توده بدنی نیز در ۵۲/۴ درصد جمعیت مشاهده شد. جدول شماره ۱ مشخصات جمعیتی نمونه مورد مطالعه را نشان می‌دهد. وضعیت سلامت گزارش شده توسط فرد به تفکیک استان و در کل در جدول شماره ۲ نشان داده شده است. بیشتر افراد وضعیت سلامت خود را «خوب» ارزیابی نموده (۵۴ درصد) و وضعیت سلامت در سطح «بسیار بد» ۰/۸ درصد گزارش شده است. بیشترین و کمترین وضعیت «بسیار خوب» سلامت گزارش شده توسط افراد به ترتیب در استان‌های خوزستان و خراسان جنوبی نشان داده شده است (۲۸/۱ و ۱۱/۴ درصد). همچنین میانگین امتیاز سلامت گزارش شده توسط افراد در کل کشور برابر با ۲/۱۶ بود. مقایسه میانگین امتیاز سلامت گزارش شده توسط افراد به تفکیک استان‌های کشور در مقایسه با امتیاز کل نشان داد استان‌های «کرمان و لرستان» به ترتیب از بیشترین و کمترین میانگین امتیاز سلامت برخوردار بوده‌اند (نمودار شماره ۱). استان‌های تهران و اصفهان میانگین امتیاز برابر با امتیاز کل کشور را داشتند (۲/۱۶). جدول شماره ۳ عوامل مؤثر بر وضعیت سلامت نامناسب (کمتر از خوب) را در مدل رگرسیون لجستیک ارائه داده است. نتایج نشان دادند:

- به ازای هر سال افزایش سن، سطح سلامت گزارش شده توسط فرد کاهش یافته و این رابطه از نظر آماری معنادار است. به نحوی که افراد در سنین بالاتر ۱/۰۲ برابر سطح سلامت خود را کمتر از خوب ارزیابی کرده‌اند.

- سطح تحصیلات نیز ارتباط آماری معناداری با سلامت گزارش شده توسط فرد داشته و افراد در سطوح پایین‌تر تحصیلی در مقایسه با افراد دارای تحصیلات دانشگاهی از وضعیت سلامت نامناسب‌تری برخوردار بوده‌اند.

- افراد مطلقه و بیوه از سطح سلامت پایین‌تری در مقایسه با افراد مجرد برخوردار بوده و این ارتباط از نظر آماری معنادار است. به بیان دیگر افراد «مطلقه و بیوه» به ترتیب به احتمال ۱/۹۵ و ۱/۳۶ برابر از سطح کمتر سلامت نسبت به مجردان برخوردار بودند. بین افراد مجرد و متأهل اختلاف آماری معنادار در سطح سلامت گزارش شده وجود نداشت.

- همچنین افراد خانه‌دار و بی‌کار در مقایسه با شاغلان سطح کمتر سلامت را گزارش نموده و بترتیب ۱/۲ و ۱/۱۳ برابر این احتمال وجود داشته است که از سطح سلامت پایین‌تری برخوردار باشند (P بترتیب ۰/۰۲ و ۰/۰۵).

گرفت. افراد پس از کسب اطلاع از هدف مطالعه و جلب رضایت به مطالعه وارد شدند. پرسشنامه توسط پرسشگران استانی تکمیل گردید. در این مقاله نتایج حاصل از یک سؤال اصلی پرسشنامه به منظور ارزیابی سلامت کلی توسط فرد و تعامل آن با متغیرهای جمعیتی، بالینی و اقتصادی - اجتماعی ارائه شده است. این سؤال با عبارت «در حال حاضر سلامت خود را چگونه ارزیابی می‌کنید؟» به صورت کیفی در طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم، اصلاً) در پرسشنامه تعریف شد. بانک داده‌ها در نرم‌افزار SPSS ۱۸ طراحی و تحلیل داده‌ها به صورت توصیفی و تحلیلی انجام شد. میانگین امتیاز سلامت گزارش شده افراد به تفکیک استان و مقایسه با امتیاز کل با رسم نمودار مورد مقایسه قرار گرفت. بدین منظور متغیر «سطح سلامت گزارش شده توسط فرد»، به متغیری کمی با طیف پاسخ‌های پنج گزینه‌ای به امتیاز ۱ تا ۵ تبدیل شد: ۵= خیلی خوب، ۴= خوب، ۳= نه خوب، نه بد، ۲= بد، ۱= خیلی بد. با توجه به تعریف امتیازات، افزایش امتیاز به مفهوم بهتر شدن وضعیت سلامت و کاهش امتیاز به معنای بدتر شدن وضعیت سلامت افراد بوده است. همچنین به منظور بررسی اثر تعاملی متغیرهای جمعیتی و اقتصادی - اجتماعی بر سطح سلامت گزارش شده توسط فرد یا سلامت خودگزارشی، آزمون رگرسیون لجستیک انجام شد. سطح سلامت در دو حالت «خوب و بهتر از خوب» [شامل گزینه‌های بسیار خوب و خوب] و «کمتر از خوب» [شامل گزینه‌های نه خوب نه بد، بد و بسیار بد] به عنوان متغیر وابسته در مدل وارد گردید. متغیرهای مستقل شامل «سن، سطح تحصیلات، جنسیت، وضعیت تأهل، وضعیت اشتغال، ارزیابی سطح درآمد، شهر محل سکونت، نمایه توده بدنی و ابتلا به بیماری مزمن» تعریف شدند. به غیر از متغیر «سن»، سایر متغیرها به صورت دسته‌بندی در مدل وارد شدند.

یافته‌ها

در مجموع ۲۷۸۸۳ نفر در سنین ۶۵-۱۸ سال در کشور ایران از نظر «گزارش وضعیت سلامتی در حال حاضر» مورد مطالعه قرار گرفتند. بیشترین جمعیت مورد مطالعه از استان‌های تهران و اردبیل و کمترین جمعیت از استان‌های قم و مازندران بودند. میانگین سنی جمعیت ۳۲/۷ سال (انحراف معیار) و متوسط سال‌های تحصیل ۱۱/۰ (۴/۴= انحراف معیار) بود. همچنین از نظر سطح درآمد، بیشتر افراد وضعیت خود را بصورت «نه خوب نه بد» (۴۱/۶

جدول شماره ۱- مشخصات جمعیتی نمونه مورد مطالعه (n=۲۷۸۸۳)

جنسیت	تعداد	درصد
زن	۱۴۰۴۵	۵۰/۴
مرد	۱۳۶۱۹	۴۸/۸
عدم پاسخ	۲۱۹	۰/۸
گروه‌های سنی (سال)		
۱۸-۲۵	۱۰۰۶۵	۳۶/۱
۲۶-۳۵	۸۱۲۷	۲۹/۱
۳۶-۴۵	۵۰۰۹	۱۸/۰
۴۶-۵۵	۳۲۴۱	۱۱/۶
۵۶-۶۵	۱۴۴۱	۵/۲
میانگین (انحراف معیار)	۳۲/۷(۱۱/۸)	
تحصیلات		
بدون سواد-ابتدایی	۴۴۵۲	۱۶/۰
راهنمایی	۳۴۲۷	۱۲/۳
دبیرستان	۹۷۴۰	۳۴/۹
دانشگاهی	۸۹۱۴	۳۲/۰
عدم پاسخ	۱۳۵۰	۴/۸
میانگین (انحراف معیار)	۱۱/۰(۴/۴)	
وضعیت تأهل		
مجرد	۹۹۹۶	۳۵/۸
متأهل	۱۶۸۵۰	۶۰/۴
مطلقه	۲۶۹	۱/۰
بیوه	۵۰۵	۱/۸
عدم پاسخ	۲۶۳	۰/۹
شغل		
خانه‌دار	۷۱۷۵	۲۵/۷
دانش‌آموز-دانشجو	۶۰۷۵	۲۱/۸
کارمند	۱۰۵۶۵	۳۷/۹
بی‌کار	۲۴۵۳	۸/۸
بازنشسته	۱۰۰۷۹	۳/۹
عدم پاسخ	۵۳۶	۱/۹
ارزیابی سطح درآمد		
بسیار خوب	۹۳۰	۳/۳
خوب	۷۵۸۰	۲۷/۲
نه خوب نه بد	۱۱۵۹۹	۴۱/۶
بد	۳۹۶۸	۱۴/۲
بسیار بد	۲۷۸۳	۱۰/۰
عدم پاسخ	۱۰۲۳	۳/۷
وضعیت توده بدنی		
کم وزن ($\leq 18/49$)	۱۴۱۶	۵/۱
نرمال (۱۸/۵۰-۲۴/۹۹)	۱۵۰۵۳	۵۴/۰
بیش وزن (۲۵/۰۰-۲۹/۹۹)	۸۱۱۰	۲۹/۱
چاق ($\geq 30/00$)	۲۰۰۷۲	۷/۴
عدم پاسخ	۱۳۲۲	۴/۴
میانگین (انحراف معیار)	۲۴/۲(۳/۹)	
ابتلا به بیماری مزمن		
دارد	۵۵۱۸	۱۹/۸
ندارد	۲۱۱۹۸	۷۶/۰
عدم پاسخ	۱۱۶۷	۴/۲

- سطوح پایین‌تر اقتصادی در مقایسه با سطح اقتصادی «خیلی خوب» بصورت معناداری وضعیت سلامت خود را کمتر ارزیابی نموده‌اند. افراد در سطوح اقتصادی ارزیابی شده توسط خودشان در دسته‌بندی‌های «خوب، متوسط، بد و خیلی بد» به ترتیب به احتمال ۱/۲۹، ۲/۱۴، ۲/۸۸ و ۲/۸۱ برابر نسبت به افراد دارای وضعیت بسیار خوب اقتصادی، وضعیت سلامت خود را نامناسب‌تر گزارش کرده‌اند.

- همچنین شهر محل سکونت پیشگویی‌کننده وضعیت سلامت افراد بوده و نتایج نشان دادند سکونت در شهرهای درجه سوم، پیشگویی‌کننده وضعیت بهتر سلامت ساکنین این شهرها در مقایسه با شهرهای درجه اول بوده است ($P=0/01$). وضعیت سلامت ساکنان شهرهای درجه اول و دوم از نظر آماری تفاوت معناداری نداشت.

- نمایه توده بدنی نیز عاملی پیشگویی‌کننده در برآورد سطح سلامت گزارش شده توسط فرد بوده و افراد چاق به احتمال ۱/۱۴ برابر افراد دارای وزن نرمال سطح سلامت پایین‌تری را گزارش نموده‌اند.

- ابتلا به بیماری مزمن عاملی اثرگذار در تعیین وضعیت سلامت بوده و افراد بیمار به احتمال ۷/۳۸ برابر در معرض تجربه سطح کمتر سلامت بوده‌اند ($P<0/001$).

بحث و نتیجه گیری

این مطالعه ۲۷۸۸۳ نفر افراد بالغ سنین ۱۸-۶۵ سال را در سطح کشور ایران از نظر «وضعیت سلامت گزارش شده توسط فرد یا سلامت خود گزارشی» مورد بررسی قرار داد. در مجموع، ۷۱/۵ درصد از جمعیت مورد مطالعه، سطح سلامت خود را به صورت «بسیار خوب (۱۷/۵ درصد) و خوب (۵۴ درصد)» ارزیابی نموده‌اند. با در نظر داشتن این امر که مطالعات در مورد بررسی وضعیت سلامت افراد به صورت دوره‌ای امکان مقایسه و پایش سطح سلامت جمعیت را در طول زمان فراهم می‌آورد، اهمیت انجام مطالعات آتی در این خصوص بارزتر می‌گردد. نتایج مطالعه انجام شده در کشور استرالیا نیز نشان دادند که در سال ۲۰۰۵، ۵۶ درصد از مردم در سنین ۱۵ سال و بالاتر سطح سلامت خود را در سطح «بسیار خوب یا عالی» ارزیابی کرده‌اند که در مقایسه با نتایج سال ۲۰۰۱ (۵۲ درصد) نشان‌دهنده وضعیت بهتری بوده است. بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون، سن عاملی پیشگویی‌کننده در ارزیابی سطح

درواقع بعنوان شاخصی از سطح درآمد نیز در نظر گرفته می‌شود در مطالعات بعنوان عاملی پیشگویی‌کننده در ارزیابی سطح سلامت پایین‌تر در افراد نشان داده شده است [۱۶، ۱۵]. مقایسه سطوح اقتصادی از نظر وضعیت درآمد در نمونه مورد مطالعه نشان داد که تمامی سطوح درآمدی پایین‌تر از «خیلی خوب» سطح سلامت کمتری را گزارش کرده اند ($P < 0/05$). این یافته در تأیید نتایج تحقیقات پیشین، نشان‌دهنده اثر معکوس سطح اقتصادی اجتماعی و درآمد بر وضعیت سلامتی افراد در جوامع است. درحقیقت افراد دارای سطوح پایین درآمد، وضعیت سلامت خود را نسبت به سطوح بالاتر درآمد، بدتر برآورد و گزارش می‌نمایند [۲۲، ۱۶، ۱۵].

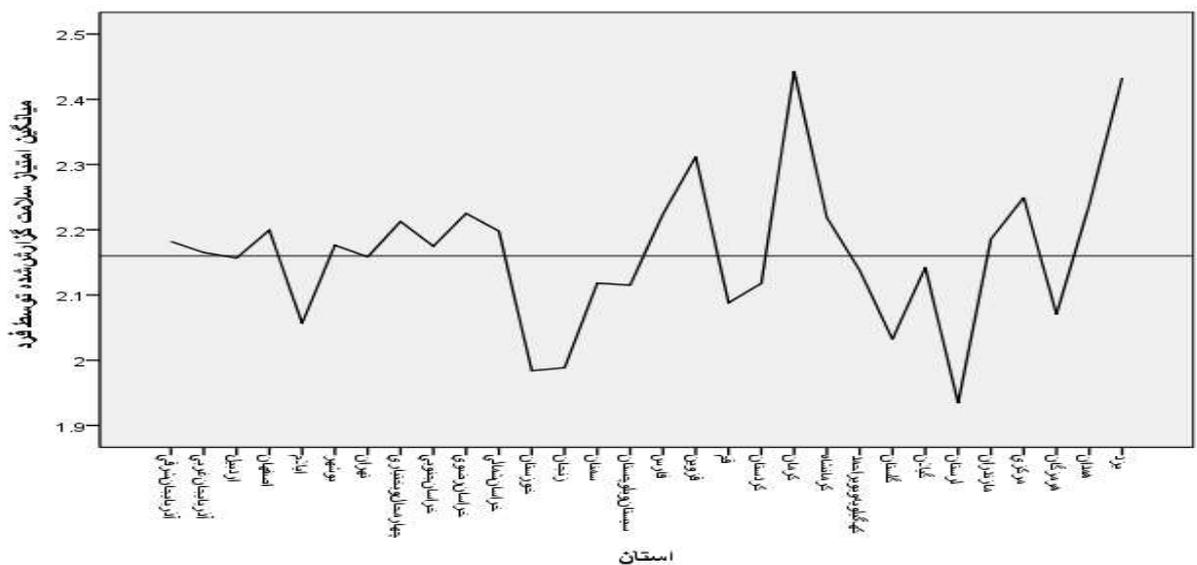
بر اساس نتایج، شهر محل سکونت نیز با ارزیابی وضعیت سلامتی توسط فرد رابطه آماری معنادار و مستقیمی داشته و شهروندان ساکن شهرهای درجه اول و دوم (مرکز استان و شهرهای دارای جمعیت بیشتر) وضعیت سلامت پایین‌تری را نسبت به ساکنین شهرهای درجه سوم گزارش کرده‌اند. در حقیقت ساکنان شهرهای کوچک‌تر در مقایسه با شهرهای بزرگ‌تر سطح سلامت بهتر خود را برآورد نموده‌اند. این امر می‌تواند به عواملی نظیر آلودگی هوا، تراکم بیشتر جمعیت و دسترسی به خدمات عمومی اسناد شود.

اگرچه طراحی مطالعات آتی به منظور بررسی عوامل موثر بر سطح سلامت شهروندان ساکن شهرهای کوچک و بزرگ توصیه می‌شود. مطالعه‌ای در انگلستان با بررسی رابطه بین «نابرابری درآمد و گزارش سلامت توسط فرد» چنین استدلال نموده است که از آنجا که مناطق دارای بیشترین نابرابری درآمدی عمدتاً نیز مناطق شهری بوده‌اند، بنابراین بدتر بودن سطح سلامت گزارش شده توسط افراد با درآمد پایین نیز ممکن است به ویژگی‌های شهرها مرتبط باشند تا به نابرابری درآمد افراد. بنابراین تفاوت در ارتباط بین «معیار سنجش نابرابری درآمد با سلامت گزارش شده توسط فرد»، اهمیت موضوع مشکل بودن مطالعه توزیع‌های درآمد را با استفاده از سنجش‌های خلاصه نابرابری درآمد نظیر شاخص Gini پررنگ می‌سازد [۲۲]. بر اساس نتایج، نمایه توده بدنی نیز پیشگویی‌کننده سطح سلامت افراد بوده و افراد چاق در مقایسه با افراد دارای وزن نرمال به احتمال ۱/۱۴ برابر سطح کمتر سلامت را گزارش نموده‌اند. نتایج مشابه در سایر مطالعات نیز بیانگر آن است که افراد چاق سطح پایین‌تر سلامت را گزارش نموده و تغییرات نمایه توده بدنی در طول زمان نیز که بصورت افزایش وزن بروز می‌نماید با سطح سلامت نامناسب‌تر در افراد همراه است [۲۴، ۲۳].

سلامت نامناسب در افراد بوده و با افزایش هر سال سن، شانس گزارش سلامت نامناسب ۱/۰۲ برابر افزایش یافته است. این یافته در تأیید نتایج مطالعات پیشین در آسیا و نیز اروپا است که کاهش سطح سلامت فرد با افزایش سن دارای ارتباطی قوی است [۱۸-۱۵]. همچنین در افراد سالمند «شاخص ارزیابی سلامت توسط فرد یا سلامت خود گزارشی» به عنوان عامل پیشگویی‌کننده مرگ نشان داده شده است [۲۰، ۱۹]. همچنین سطح تحصیلات عامل معناداری در ارزیابی سطح سلامت توسط افراد بوده و بر اساس نتایج، سطوح تحصیلی پایین‌تر، پیشگویی‌کننده سطح سلامت پایین‌تر در مقایسه با سطح تحصیلات دانشگاهی بوده است. این یافته در تأیید نتایج مطالعه دیگری در ایران است. این مطالعه اثر نابرابری‌های تحصیلی را بر سطح سلامت گزارش شده توسط افراد یا سلامت خود گزارشی مورد بررسی قرار داد و نتایج آزمون رگرسیون نشان داد بین سطح تحصیلی و ارزیابی سلامت توسط فرد رابطه معکوس وجود دارد [۱۸]. در مطالعه‌ای در انگلستان اثر نابرابری‌های اجتماعی بر «ارزیابی سلامت افراد توسط خود» بررسی شده و براساس نتایج، اثر تحصیلات و رفتارهای مهم بهداشتی در افراد در تطابق با عامل «نابرابری اجتماعی» برطرف شده است. در واقع «نابرابری اجتماعی و سن» به عنوان عواملی مستقل بر خودارزیابی سطح سلامت افراد مؤثر بوده‌اند [۱۶]. در این مطالعه، افراد مطلقه و بیوه نیز سطح سلامت خود را نامناسب‌تر از افراد مجرد گزارش نموده‌اند. در یافته‌های مطالعات پیشین وضعیت تأهل به عنوان عاملی پیشگویی‌کننده بر سطح سلامت گزارش شده توسط افراد نشان داده شده است. در مطالعه‌ای در سوریه، زنان متأهل سطح سلامت خود را پایین‌تر از افراد مجرد گزارش کرده‌اند [۱۵]. مطالعه دیگری در آمریکا نیز، داشتن زندگی مشترک را به عنوان عامل مثبت مؤثر بر سلامت ارزیابی شده توسط فرد در طول زمان گزارش کرده است [۲۱]. وضعیت اشتغال نیز به عنوان عاملی مؤثر بر سطح سلامت ارزیابی شده توسط فرد نشان داده شده و «زنان خانه‌دار و بی‌کار» بترتیب به احتمال ۱/۲ و ۱/۱۳ برابر افراد شاغل سطح سلامت نامناسب‌تری را گزارش نموده‌اند. کم اهمیت جلوه‌نمودن و بعضاً نادیده گرفته‌شدن اهمیت وظایف خانه‌داری توسط افراد خانواده ممکن است به عنوان عامل مؤثری بر سطح سلامت نامناسب‌تر گزارش شده توسط زنان خانه‌دار مطرح باشد. انجام مطالعات آتی با در نظر داشتن مؤلفه‌های مؤثر بر سطح سلامت بانوان خانه‌دار توصیه می‌شود. همچنین عدم اشتغال، که

جدول شماره ۲- وضعیت سلامت گزارش شده توسط فرد به تفکیک استان و کل کشور

بسیار خوب	خوب	نه خوب نه بد	بد	بسیار بد	عدم پاسخ
(درصد)تعداد	(درصد)تعداد	(درصد)تعداد	(درصد)تعداد	(درصد)تعداد	(درصد)تعداد
۱۵۶ (۱۶/۲)	۵۰۹ (۵۳/۰)	۲۳۷ (۲۴/۷)	۳۸ (۴/۰)	۵ (۰/۵)	۱۶ (۱/۷)
۱۷۳ (۱۷/۹)	۵۰۶ (۵۲/۴)	۲۴۳ (۲۵/۲)	۳۴ (۳/۵)	۷ (۰/۷)	۳ (۰/۳)
۲۲۲ (۱۹/۸)	۵۸۶ (۵۲/۴)	۲۲۷ (۲۰/۳)	۷۶ (۶/۸)	۶ (۰/۵)	۲ (۰/۲)
۱۲۸ (۱۳/۰)	۵۷۵ (۵۸/۶)	۲۲۸ (۲۳/۲)	۳۲ (۳/۳)	۱۰ (۱/۰)	۹ (۰/۹)
۱۸۹ (۲۳/۰)	۴۲۸ (۵۲/۰)	۱۶۷ (۲۰/۳)	۲۵ (۳/۰)	۶ (۰/۷)	۸ (۱/۰)
۱۹۱ (۱۹/۶)	۴۹۶ (۵۰/۸)	۲۱۷ (۲۲/۲)	۶۷ (۶/۹)	۴ (۰/۴)	۱ (۰/۱)
۲۲۴ (۱۹/۰)	۶۱۹ (۵۲/۶)	۲۶۴ (۲۲/۴)	۵۵ (۴/۷)	۱۲ (۱/۰)	۳ (۰/۳)
۱۳۸ (۱۴/۵)	۵۲۱ (۵۴/۷)	۲۴۰ (۲۵/۲)	۳۹ (۴/۱)	۷ (۰/۷)	۷ (۰/۷)
۱۱۱ (۱۱/۴)	۵۹۸ (۶۱/۶)	۲۲۷ (۲۳/۴)	۲۶ (۲/۷)	-	۸ (۰/۸)
۱۱۸ (۱۲/۴)	۵۴۸ (۵۷/۷)	۲۲۶ (۲۳/۸)	۴۶ (۴/۸)	۴ (۰/۴)	۷ (۰/۷)
۱۱۹ (۱۳/۸)	۴۹۰ (۵۶/۸)	۱۹۱ (۲۲/۱)	۳۷ (۴/۳)	۷ (۰/۸)	۱۹ (۲/۲)
۲۸۵ (۲۸/۱)	۴۸۸ (۴۸/۲)	۱۹۴ (۱۹/۲)	۳۰ (۳/۰)	۵ (۰/۵)	۱۱ (۱/۱)
۲۲۰ (۲۲/۶)	۵۶۶ (۵۸/۲)	۱۵۳ (۱۵/۷)	۱۹ (۲/۰)	۶ (۰/۶)	۹ (۰/۹)
۱۵۰ (۱۷/۴)	۴۹۳ (۵۷/۲)	۱۶۳ (۱۸/۹)	۳۳ (۳/۸)	۷ (۰/۸)	۱۶ (۱/۹)
۱۴۹ (۱۷/۱)	۵۰۶ (۵۸/۰)	۱۸۵ (۲۱/۲)	۲۳ (۲/۶)	۶ (۰/۷)	۴ (۰/۵)
۱۰۰ (۱۲/۲)	۴۷۴ (۵۷/۹)	۲۰۸ (۲۵/۴)	۳۰ (۳/۷)	۵ (۰/۶)	۲ (۰/۲)
۱۱۴ (۱۱/۸)	۵۱۲ (۵۲/۸)	۲۷۹ (۲۸/۸)	۵۲ (۵/۴)	۱۱ (۱/۱)	۲ (۰/۲)
۱۱۷ (۱۸/۵)	۳۶۵ (۵۷/۸)	۱۱۸ (۱۸/۷)	۱۸ (۲/۸)	۶ (۰/۹)	۸ (۱/۳)
۱۸۰ (۱۹/۱)	۴۹۸ (۵۲/۸)	۲۱۰ (۲۲/۳)	۳۲ (۳/۴)	۵ (۰/۵)	۱۸ (۱/۹)
۱۳۵ (۱۷/۵)	۲۶۵ (۳۴/۳)	۲۷۱ (۳۵/۱)	۶۹ (۸/۹)	۲۱ (۲/۷)	۱۱ (۱/۴)
۱۴۵ (۱۵/۱)	۵۳۵ (۵۵/۶)	۲۱۱ (۲۱/۹)	۶۶ (۶/۹)	۴ (۰/۴)	۱ (۰/۱)
۱۳۶ (۱۶/۳)	۴۸۰ (۵۷/۴)	۱۷۲ (۲۰/۶)	۲۸ (۳/۳)	۷ (۰/۸)	۱۳ (۱/۶)
۲۲۱ (۲۲/۶)	۵۳۰ (۵۴/۳)	۱۸۳ (۱۸/۸)	۲۴ (۲/۵)	۷ (۰/۷)	۱۱ (۱/۱)
۱۴۲ (۱۵/۳)	۵۶۰ (۶۰/۲)	۱۷۵ (۱۸/۸)	۲۸ (۳/۰)	۱۴ (۱/۵)	۱۱ (۱/۳)
۳۶۰ (۳۶/۳)	۳۶۹ (۳۷/۲)	۲۲۰ (۲۲/۲)	۳۶ (۳/۶)	۱ (۰/۱)	۵ (۰/۵)
۱۱۳ (۱۵/۴)	۴۱۶ (۵۶/۵)	۱۶۲ (۲۲/۰)	۲۲ (۳/۰)	۱۴ (۱/۹)	۹ (۱/۲)
۱۱۰ (۱۱/۹)	۵۰۷ (۵۵/۰)	۲۴۸ (۲۶/۹)	۳۵ (۳/۸)	۶ (۰/۷)	۱۵ (۱/۶)
۱۷۴ (۱۷/۹)	۵۹۳ (۶۱/۰)	۱۶۱ (۱۶/۶)	۳۶ (۳/۷)	۳ (۰/۳)	۵ (۰/۵)
۱۳۴ (۱۳/۱)	۶۰۸ (۵۹/۵)	۱۹۰ (۱۸/۶)	۷۴ (۷/۲)	۱۳ (۱/۳)	۳ (۰/۳)
۱۳۵ (۱۴/۳)	۴۱۴ (۴۳/۹)	۲۵۷ (۲۷/۳)	۱۱۷ (۱۲/۴)	۱۷ (۱/۸)	۲ (۰/۲)
۴۸۸۹ (۱۷/۵)	۱۵۰۵۵ (۵۴/۰)	۶۲۲۷ (۲۲/۳)	۱۲۴۷ (۴/۵)	۲۲۶ (۰/۸)	۲۳۹ (۰/۹)

نمودار شماره ۱- مقایسه میانگین امتیاز سلامت گزارش شده توسط افراد به تفکیک استان با امتیاز کل

جدول شماره ۳- بررسی عوامل موثر بر وضعیت سلامت نامناسب

(کمتر از خوب) توسط مردم ایران در مدل رگرسیون لجستیک

P	میزان بخت (فاصله اطمینان /۰.۹۵)	
<۰/۰۰۱	۱/۰۲ (۱/۰۱-۱/۰۲)	سن
		جنسیت
	۱(ref.)	مرد
۰/۷۴	۱/۰۱ (۰/۹۲-۱/۱۱)	زن
		تحصیلات
	۱(ref.)	دانشگاهی
۰/۰۴	۱/۰۹ (۱/۰۰-۱/۱۹)	دبیرستان
<۰/۰۰۱	۱/۴۳ (۱/۲۷-۱/۶۰)	راهنمایی
<۰/۰۰۱	۱/۲۷ (۱/۱۳-۱/۴۲)	بدون سواد-ابتدایی
		وضعیت تأهل
	۱(ref.)	مجرد
۰/۹۰	۰/۹۹ (۰/۸۹-۱/۰۹)	متأهل
<۰/۰۰۱	۱/۹۵ (۱/۴۳-۲/۶۸)	مطلقه
۰/۰۱	۱/۳۶ (۱/۰۵-۱/۷۵)	بیوه
		وضعیت اشتغال
	۱(ref.)	شاغل
۰/۰۰۲	۱/۲۰ (۱/۰۷-۱/۳۵)	خانه دار
۰/۹۷	۱/۰۰ (۰/۸۹-۱/۱۲)	دانش آموز / دانشجوی
۰/۰۵	۱/۱۳ (۰/۹۹-۱/۳۰)	بی کار
۰/۸۵	۰/۹۸ (۰/۸۲-۱/۱۷)	بازنشسته
		ارزیابی سطح درآمد
	۱(ref.)	خیلی خوب
۰/۰۱	۱/۲۹ (۱/۰۴-۱/۶۱)	خوب
<۰/۰۰۱	۲/۱۴ (۱/۷۳-۲/۶۵)	متوسط
<۰/۰۰۱	۲/۸۸ (۲/۳۱-۲/۶۰)	بد
<۰/۰۰۱	۲/۸۱ (۲/۲۳-۲/۵۴)	خیلی بد
		شهر محل سکونت+
	۱(ref.)	شهر درجه ۱
۰/۹۰	۰/۹۹ (۰/۹۱-۱/۰۸)	شهر درجه ۲
۰/۰۱	۰/۸۹ (۰/۸۱-۰/۹۷)	شهر درجه ۳
		نمایه توده بدنی
	۱(ref.)	نرمال
۰/۱۳	۱/۱۳ (۰/۹۶-۱/۳۲)	کم وزن
۰/۸۵	۱/۰۰ (۰/۹۳-۱/۰۸)	بیش وزن
۰/۰۳	۱/۱۴ (۱/۰۱-۱/۲۹)	چاق
		ابتلا به بیماری مزمن
	۱(ref.)	ندارد
<۰/۰۰۱	۷/۳۸ (۶/۸۳-۷/۹۸)	دارد

+ مراکز استان شهر درجه ۱ تلقی گردیده و شهرهای دیگر استان با توجه به تعداد جمعیت و موقعیت فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی آن به درجه ۲ و ۳ طبقه بندی شدند.

ابتلا به بیماری طولانی مدت نیز شانس سطح کمتر سلامت گزارش شده توسط فرد را در مقایسه با افراد سالم ۷/۳۸ برابر افزایش داده است. نتایج مشابه در مطالعات پیشین نیز بر این امر تأکید دارند که بیماران مبتلا به بیماری مزمن از سطح سلامت پایین تری برخوردار بوده و در واقع سلامت خود را به میزان کمتری برآورد می کنند [۲۵، ۱۷، ۱۵]. همچنین بطور کلی «سطح سلامت گزارش شده توسط فرد» به عنوان عامل مستقل پیشگویی کننده میزان مرگ در جمعیت های بیمار [۲۵] و نیز سالم [۲۰، ۵، ۴] نشان داده شده است. به این مفهوم که سطح پایین تر سلامت ارزیابی شده توسط فرد بویژه در طول زمان در افراد سالم و نیز بیمار، با میزان وقوع مرگ بیشتر در این افراد مرتبط بوده است.

بطور کلی، داده های حاصل از تحقیقات ملی سلامت امکان دستیابی به اطلاعات و انجام تحلیل های لازم در زیرگروه های سنی، جنسی و اقتصادی - اجتماعی را در جامعه میسر می سازند که این امر به نوبه خود سیاست گذاری های مرتبط در هر یک از این حوزه ها را تسهیل می نماید. این تحقیقات با در نظر داشتن هدف تحقیق و نیز حمایت های دریافت شده از ذی نفعان و سازمان های مرتبط، گستره ای از مسائل شامل سبک زندگی، رفتارهای بهداشتی، حمایت های اجتماعی، سلامت روانی، جسمانی، اجتماعی و سایر دیدگاه های مرتبط با مقوله سلامت را پوشش داده که این یافته ها دارای کاربردهای خاص خود در سیاست گذاری های مرتبط در سطح کلان هستند.

سهم نویسندگان

مریم سادات وحدانی نیا: نویسنده اصلی این مقاله و مسئول تجزیه و تحلیل داده های این بخش از مطالعه بود. سایر نویسندگان در طراحی مطالعه، طراحی ابزار، اجرای طرح، تفسیر و تحلیل یافته ها و مرور پیش نویس مقاله مشارکت داشته اند. یادآوری می نماید این مقاله بخشی از یافته های مطالعه «سلامت از دیدگاه مردم ایران» است که توسط علی منتظری به عنوان طراح و مجری انجام شده است.

تشکر و قدردانی

بدینوسیله تمایل دارد از کلیه افرادی که در جمع آوری داده های این مطالعه همکاری کرده اند صمیمانه تشکر و قدردانی نمائیم.

سپاسگزاری می‌شود. در پایان لازم است از خانم‌ها راحله رستمی، آرزو اسدی، طاهره رستمی، فریبا رسولی، فاطمه ریاضی، سمیه فتحیان و سمیه مددی که در ورود اطلاعات این مطالعه همکاری داشته‌اند تشکر و قدردانی نماید.

جمع‌آوری داده‌های این مطالعه مرهون همکاری بی‌شائبه رؤسای واحدهای استانی جهاد دانشگاهی، معاونان فرهنگی جهاد دانشگاهی و همکاران سخت کوش ما در مرکز افکار سنجی دانشجویان ایران (ایسپا) و شعب آن در سراسر کشور است. از معاونت محترم پژوهش و فناوری جهاد دانشگاهی در تأمین بخشی از هزینه‌های این مطالعه

منابع

1. World Health Organization, Statistics Netherlands. Health interview surveys: Towards international harmonization of methods and instruments. WHO Regional Office for Europe (WHO Regional Publications, European Series, no 58): Copenhagen, 1996
2. Robine J-M, Jagger C, Romieu I. Selection of a coherent set of health indicators for the European Union. Phase II: final report. Euro-REVES: Montpellier, France, 2002
3. Robine J-M, Jagger C, Euro-REVES 2 Group. Creating a coherent set of indicators to monitor health across Europe. *European Journal of Public Health* 2003; 13: 6-14
4. Manderbacka K, Kareholt I, Martikainen P, Lundberg O. The effect of point of reference on the association between self-rated health and mortality. *Social Science of Medicine* 2003; 56: 1447-52
5. Vuorisalmi M, Lintonen T, Jylhä M. Global self-rated health data from a longitudinal study predicted mortality better than comparative self-rated health in old age. *Journal of Clinical Epidemiology* 2005; 58: 680-87
6. Bath PA. Differences between older men and women in the self-rated health mortality relationship. *Gerontologist* 2003, 43: 387
7. Franks P, Gold MR, Fiscella K. Sociodemographics, self-rated health, and mortality in the US. *Social Science of Medicine* 2003; 56: 2505-14
8. McCullough ME, Laurenceau JP. Gender and the natural history of self-rated health: A 59-year longitudinal study. *Health Psychology* 2004; 23: 651-55
9. Manton KG. Recent declines in chronic disability in the Elderly U.S population: risk factors and future dynamics. *Annual Review of Public Health* 2007; 21: 57-62
10. Basterra-Gortari FJ, Bes-Rastrollo M, Segui-Gomez M, Forga L, Martinez JA, Martinez-Gonzalez MA. Trends in obesity, diabetes mellitus, hypertension and hypercholesterolemia in Spain (1997-2003). *Medicina Clínica (Spanish)* 2007; 129: 405-8
11. Gourmelen J, Chastang JF, Ozguler A, Lanoe JL, Ravaud JF, Leclerc A. Frequency of low back pain among men and women aged 30 to 64 years in France. *Annales de médecine physique (French) [Annals of physical and rehabilitation medicine]* 2007; 50: 640-4
12. Australian Bureau of Statistics. National Health Survey: summary of results. 4364.0.2004-05. Available at: www.abs.gov.au
13. Greenacre M. Correspondence analysis of the Spanish National Health Survey. *Gaceta sanitaria (Spanish)* 2002; 16: 160-70
14. Montazeri A, Omidvari S, Azin A, Aeenparast A, Jahangiri K, Sadighi J, et al. Iranian health perception survey: the study protocol. *Payesh* 2011; 10: 315-322 [Persian]
15. Asfar T, Ahmad B, Rastam S, Mulloli TP, Ward KD, Maziak W. Self-rated health and its determinants among adults in Syria: a model from the Middle East. *BMC Public Health* 2007; 7: 177
16. McFadden E, Luben R, Bingham S, Wareham N, Kinmonth AL, Hhaw KT. Social inequalities in self-rated health by age: cross-sectional study of 22457 middle-aged men and women. *BMC Public Health* 2008, 8: 230
17. Li ZB, Lam TH, Ho SY, et al. Age-versus time-comparative self-rated health in Hong Kong Chinese older adults. *International Journal of Geriatrics and Psychiatry* 2006; 21: 729-39
18. Montazeri A, Goshtasebi A, Vahdaninia M. Educational inequalities in self-reported health in a general Iranian population. *BMC Research Notes* 2008; 1: 50
19. Lyyra T-M, Leskinen E, Jylhä M, Heikkinen E. Self-rated health and mortality in older men and women. A time-dependent covariate analysis. *Archive of Gerontology and Geriatrics* 2009; 48: 14-18
20. Sargent-Cox KA, Anstey KJ, Luszcz MA. The choice of self-rated health measures matter when predicting mortality: evidence from 10 years follow-

up of the Australian longitudinal study of ageing. *BMC Geriatrics* 2010; 10: 18

21. Finnegan L, Marion L, Cox C. Profiles of self-rated health in midlife adults with chronic illness. *Nursing Research* 2005; 54: 167-77

22. Weich S, Lewis G, Jenkins SP. Income inequality and self rated health in Britain. *Journal of Epidemiology and Community Health* 2002; 56: 436-41

23. Simonsen MK, Hundrup YA, Gronbaek M, Heitmann BL. A prospective study of the association

between weight changes and self-rated health. *BMC Women's Health* 2008; 8: 13

24. Imai K, Gregg EW, Chen YJ, Zhang P, Rekeneire ND, Williamson DF. The association of BMI with functional status and self-rated health in US adults. *Obesity* 2008; 16: 402-8

25. Thong MS, Kaptein AA, Benyamini Y, Krediet RT, Boeschoten EW, Dekker FW. Association between a self-rated health question and mortality in young and old dialysis patients: a cohort study. *American Journal of Kidney Disease* 2008; 52: 111-17